

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).
The article and any related published material are licensed under the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

УДК 371.315.6:51(477)

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2026.66.18-25>

Олег ЗАБОЛОТНИЙ, канд. військ. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0002-5950-5068

e-mail: von4@ukr.net

Національний університет оборони України, Київ, Україна

Андрій ЗЕЛЬНИЦЬКИЙ, канд. пед. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0002-3910-7329

e-mail: von4@ukr.net

Національний університет оборони України, Київ, Україна

ВИЯВЛЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ СХИЛЬНОСТІ ДО НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КАНДИДАТІВ ДО ВСТУПУ В АД'ЮНКТУРУ В ХОДІ ЇХ ВІДБОРУ

Вступ. Ефективність функціонування ВВНЗ (ВНП ЗВО, НУ) у системі Міністерства оборони України здебільшого залежить від якості підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів, яка здійснюється переважно в ад'юнктурах військових вишів і НУ. Ключовим чинником у цьому контексті є відбір кандидатів на навчання в ад'юнктурах. Проте аналіз практики функціонування ад'юнктур виявляє усталену негативну тенденцію – невідповідність кількості успішних випускників до планів набору. Значний відсоток відрахувань здобувачів у процесі навчання вказує на недосконалість традиційної адміністративно-кваліфікаційної моделі відбору, яка не враховує потенціал індивідуальної схильності офіцера до специфічної науково-дослідної діяльності. У проведеному авторами дослідженні розроблено й науково обґрунтовано комплексну теоретико-технологічну модель виявлення та оцінювання схильності офіцерів до наукової діяльності під час їх відбору до ад'юнктури.

Методи. Для виконання поставленого завдання використано комплекс наукових методів: системний аналіз та узагальнення нормативно-правової бази й зарубіжного досвіду для ідентифікації розривів у вітчизняній системі відбору; індукцію та дедукцію для формування концептуального апарату, а також метод математичного моделювання для обчислення інтегрального показника з визначенням вагових коефіцієнтів його складових.

Результати. Доведено, що схильність до наукової діяльності є складною інтегральною характеристикою особистості офіцера. Уперше у військовій педагогіці було запропоновано адаптовану до специфіки військової освіти тривимірну критеріальну матрицю оцінювання кандидата, яка включає мотиваційний, когнітивний і діяльнісний критерії. Розроблено практичний інструментарій (бланк оцінювання, структуровану анкету, формат мінідослідницького завдання), що дає змогу кількісно визначити значення якісних показників кандидата. Запропоновано математичну формулу розрахунку інтегрального показника прояву схильності з використанням вагових коефіцієнтів, що забезпечує чітке ранжування кандидатів на низький, середній і високий рівні потенціалу.

Висновки. Упровадження запропонованого психометричного підходу в педагогічну практику мінімізує суб'єктивізм у відборі офіцерів і допуску їх до вступних випробувань, суттєво знизить економічні та репутаційні втрати від відрахування немотивованих ад'юнктів.

Ключові слова: ад'юнктура, відбір кандидатів, військова освіта, комплексний психометричний підхід, критерії та показники оцінювання, схильність до наукової діяльності.

Вступ

Аналіз функціонування ад'юнктур у системі Міністерства оборони України свідчить про наявність системної суперечності між запланованими показниками підготовки й реальними результатами випусків. Головною причиною високого рівня відрахувань через небажання продовжувати навчання, втрату мотивації або переведення на інші посади є недосконалість чинної системи відбору. Традиційний адміністративно-формальний підхід містить переважно попередні академічні здобутки особистості, залишаючи поза увагою ключовий психометричний фактор – схильність офіцера до наукової діяльності. Відсутність об'єктивного інструментарію для діагностики зазначеної схильності, яка поєднує практичний досвід, аналітичний інтелект і психологічну стійкість, призводить до нераціонального використання фінансових ресурсів держави на підготовку ад'юнктів і недостатнього рівня виконання планів комплектування військових вишів і наукових установ Міністерства оборони України науковими й науково-педагогічними працівниками.

Проблемам підвищення та гарантування якості освіти присвячені нормативно-правові акти державного й відомчого рівнів, де одним із пріоритетів є система підготовки фахівців у вітчизняних вишах, у тому числі здобувачів

ступеня доктора філософії в аспірантурах та ад'юнктурах. На державному рівні – це відповідні закони України й постанови Кабінету Міністрів України, у яких викладено найбільш загальні аспекти щодо поточного стану і розвитку вищої (вищої військової) освіти й підготовки наукових (науково-педагогічних) кадрів (Верховна Рада України, 2014; Кабінет Міністрів України, 2016). На відомчому рівні – це переважно акти Міністерства оборони України (Міністерство оборони України, 2023; 2024a; 2024b; 2024c), де йдеться про політику в галузі військової освіти, концептуальні засади трансформації системи військової освіти, особливості організації освітньої діяльності та освітнього процесу у ВВНЗ та ВНП ЗВО, де певну увагу приділено підготовці ад'юнктів і докторантів.

Проблема підготовки офіцерів в ад'юнктурах є вкрай актуальною. Її розв'язанню присвячені дослідження військових науковців В. Артамошенка, В. Артемова, А. Вітченка, В. Карпенка, О. Красницької, Л. Олійника, В. Мірненка, В. Рахманова, В. Рижикова, Ю. Черниха та ін. Проте питанням виявлення та оцінювання схильності офіцерів до наукової діяльності в цих роботах належної уваги не приділено. Первинні напрацювання щодо розв'язання піднятої у статті проблеми є в роботах авторів

цієї статті А. Зельницького та О. Заболотного (Зельницький, 2022).

В євроатлантичному освітньому середовищі є достатня кількість наукових праць (HiPeople, 2024; Schwencke, 2025; North Atlantic Treaty Organization, 2015; Denker et al, 2023; Merritt, 2021; Aivy, 2024; Muller, 2024; Hadar, 2023; Stegt, 2025), присвячених відбору кандидатів до аспірантури (ад'юнктури), оцінюванню їхньої академічної та дослідницької спроможності, aptitude (здатності) психометричного оцінювання, а також процедурам селекції у вищій освіті. Як результат – упровадження в університетах цілісних комплексних моделей оцінювання схильності до наукової діяльності кандидатів до вступу в аспірантуру (ад'юнктуру).

Метою статті є розроблення і наукове обґрунтування комплексної методики виявлення та оцінювання схильності офіцерів до наукової діяльності в процесі їх відбору до ад'юнктури військових вишів і наукових установ Міністерства оборони України на основі комплексного психометричного підходу до діагностики здібностей потенційних кандидатів.

Методи

У статті використано системний аналіз і синтез, індукцію і дедукцію, порівняння, класифікацію, узагальнення та систематизацію, експертне оцінювання.

Результати

Події попередніх років і останні події поточного року свідчать про зростання ролі воєнної науки в забезпеченні належного рівня функціонування Збройних Сил України (далі – ЗС України) з виконання покладених на них Конституцією завдань з оборони, захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості України. Це обумовлено нагальною потребою у виробленні об'єктивних висновків і обґрунтуванні рекомендацій, які базуються на сучасних досягненнях воєнної науки, для прийняття та реалізації рішень із питань забезпечення воєнної безпеки держави, побудови й розвитку ЗС України, способів і форм їх підготовки, застосування та всебічного забезпечення, військово-технічної політики держави, організації розроблення та оснащення ЗС України сучасним озброєнням і військовою технікою. Провідну роль у реалізації цих процесів відіграють військові вчені (наукові й науково-педагогічні кадри) – представники відповідних структур Сил оборони України.

Найчисленнішою категорією серед військових учених є доктори філософії, підготовка яких здійснюється на третьому рівні вищої освіти, що передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та (або) дослідно-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової і педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого містять певну наукову новизну, мають теоретичне та практичне значення.

Підготовка докторів філософії із числа офіцерів ЗС України проводиться переважно в ад'юнктурах вищих військових навчальних закладів (далі – ВВНЗ), військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти (далі – ВВП ЗВО), наукових установ (далі – НУ) у системі Міністерства оборони, де ключовою одиницею є ад'юнкт – особа, зарахована до військового вишу, наукової установи для здобуття ступеня доктора філософії з перспективою заміщення відповідних посад науково-педагогічних і наукових працівників після прилюдного захисту дисертації.

Відбір кандидатів до вступу в ад'юнктуру здійснюється відповідно до Наказу Міністерства оборони

України від 09 грудня 2022 року № 424 (зі змінами) "Особливості підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та наукового ступеня доктора наук у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, наукових установах системи Міністерства оборони України", у якому визначено алгоритм дій особистості по термінах, починаючи з подання рапорту на вступ до ад'юнктури відповідного ВВНЗ (ВВП ЗВО, НУ), розгляду поданих документів комісіями з питань проходження військової служби і закінчуючи прийняттям рішення приймальною комісією про допуск кандидата до вступних випробувань.

Здавалося б, що процедури відбору кандидатів і прийому в ад'юнктуру є стрункими та чіткими. Проте, як свідчить практика функціонування ад'юнктур, зокрема в Національному університеті оборони України, закладені замовниками показники у план прийому не підтверджуються з року в рік результатами випуску з ад'юнктури. Наприклад, у 2018–2022 рр. з ад'юнктури було відраховано 16 осіб, з яких 8 звільнені з лав ЗСУ за станом здоров'я, 7 відражені у війська за небажанням продовжувати навчання внаслідок знаходження більш привабливої посади, ніж посада науковця (викладача), 1 – втрачено внаслідок непередбачуваної події. За цей час відбулися ще три набори й випуски з ад'юнктури – 2019–2023, 2020–2024, 2021–2025 рр., і ця тенденція тільки посилюється. До того ж, крім невиконання плану заміщення посад наукових і науково-педагогічних працівників у ВВНЗ (ВВП ЗВО, НУ) випускниками ад'юнктури, стикаємося також із певним заподіянням державі економічної шкоди, пов'язаної з достатньо високою вартістю підготовки доктора філософії в ад'юнктурі.

Головною причиною такого стану є недосконалість системи відбору офіцерів для навчання в ад'юнктурі, зокрема щодо виявлення та оцінювання схильності кандидатів до наукової діяльності, а також їхнього реального бажання займатися цією діяльністю після закінчення ад'юнктури на наукових (науково-педагогічних) посадах.

На цей час схильність особистості до наукової діяльності як психологічна та професійна характеристика кандидата оцінюється комісією ВВНЗ (ВВП ЗВО, НУ) здебільшого опосередковано за службовою характеристикою та списком опублікованих наукових праць і винаходів (науковою доповіддю або рефератом з обраної спеціальності), що містяться в особовій справі кандидата. Це може бути достатнім лише для певних категорій кандидатів. По-перше, для осіб, які професійно провадять наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність саме у тих ВВНЗ (ВВП ЗВО, НУ), до ад'юнктури яких вони прагнуть вступати. По-друге, для офіцерів, які здобували попередню освіту у цих ВВНЗ (ВВП ЗВО, НУ), під час навчання у яких виявили відповідні здібності та які були залучені до наукової роботи у гуртках воєнно-наукового товариства, виконували конкурсні й науково-дослідні роботи, підтримували зв'язок зі структурними підрозділами своїх вишів під час служби. Ці особи добре відомі на кафедрах, у наукових (науково-дослідних) відділах (лабораторіях), де вони планують проходити ад'юнктську підготовку. Їхні мотивація і схильність до наукової діяльності при прийнятті рішення щодо допуску їх до вступних випробувань питань не викликають. Як свідчить практика, ця категорія після зарахування в ад'юнктуру виконує індивідуальний навчальний план та індивідуальний науковий план у зазначені терміни, набуває теоретичних знань, відповідних умінь, навичок і компетентностей

та успішно захищає дисертацію на здобуття ступеня доктора філософії.

Що стосується тих офіцерів, які попередню освіту отримували в інших військових (цивільних) вишах або в зазначеному ВВНЗ (ВНП ЗВО), не виявивши під час навчання зацікавленості в дослідницькій діяльності, то, на нашу думку, доцільно запровадити комплексний підхід до виявлення та максимально об'єктивного оцінювання їхньої схильності до наукової діяльності, який широко застосовується в університетах євроатлантичного освітнього середовища. Суть його полягає у поєднанні анкетування, виконання мінідослідницьких завдань і співбесіди (тестування).

Поняття "Схильність" у словникових джерелах має різні визначення. Найбільш прийнятним із них у контексті нашого дослідження є визначення, що надане у Великому тлумачному словнику сучасної української мови – "Потяг, прагнення до якої-небудь діяльності, бажання чогось, а також природні здібності, хист до чого-небудь або Інтерес, пристрасть, любов до чого-небудь" (Бусел, 2005). У науковій літературі (В. Кремень, С. Сисоєва, Ю. Сурмін, В. Гнатієнко) схильність до наукової діяльності розглядається як поєднання мотиваційних настанов, інтелектуальних здібностей, діяльнісних умінь, особистісних якостей.

В інтересах нашого дослідження це поняття пропонуємо наповнити адаптованим до військової освіти змістом. Схильність офіцера до наукової діяльності є інтегральною характеристикою його особистості, що відображає наявність мотиваційних, когнітивних (аналітичних) і діяльнісних передумов до здійснення самостійної дослідницької діяльності та продукування нових наукових знань з обраного напрямку дослідження.

Для виявлення ступеня прояву цієї інтегральної характеристики пропонуємо використовувати комплексну сукупність критеріїв і показників, яка була визначена експертною групою (17 осіб), до складу якої залучалися фахівці кафедр і центрів університету, що відбиралися за критеріями: науковий ступінь; досвід науково-педагогічної діяльності та практичний досвід підготовки ад'юнктів. Рівень компетентності експертів визначався відомим шляхом обчислення коефіцієнта компетентності, що

забезпечило обґрунтованість і валідність експертного оцінювання.

Критерії та показники прояву схильності

Мотиваційний критерій (спрямованість особистості на наукову діяльність), показники:

- інтерес до дослідницької роботи з обраного напрямку;
- внутрішня мотивація до дослідницької діяльності.

Когнітивний критерій (інтелектуальний потенціал і здатність до наукового мислення), показники:

- рівень аналітичного мислення;
- здатність до узагальнення та систематизації;
- знання методології наукових досліджень;
- володіння науковою термінологією.

Діяльнісний критерій (практичні навички дослідницької діяльності), показники:

- досвід підготовки наукових робіт;
- навички роботи з джерелами інформації;
- здатність формулювати проблему, мету, завдання;
- досвід наукової діяльності.

Представлені показники та критерії зводяться в єдину таблицю – бланк розрахунку ступеня прояву схильності потенційного кандидата до наукової діяльності (табл. 1).

Значення показників прояву схильності визначаються експертним методом за бальною шкалою від 1 до 5.

Обчислення ступеня прояву критеріїв (мотиваційного, когнітивного, діяльнісного) розглянемо на прикладі прояву мотиваційної схильності (М) з використанням формули

$$M = (M_{1.1} \cdot W_{1.1} + M_{1.2} \cdot W_{1.2}) : 2, \quad (1)$$

де $M_{1.1}$, $M_{1.2}$ – значення показників прояву схильності потенційного кандидата щодо мотиваційного складника, які визначаються за 5-бальною шкалою (0–5), де 5 – найвищий бал.

Вагові коефіцієнти окремих показників мотиваційного складника за результатами експертного оцінювання розподіляються таким чином: $W_{1.1} = 0,4$; $W_{1.2} = 0,6$.

Ступені прояву решти критеріїв обчислюються аналогічно з урахуванням даних табл. 1.

Інтегральний показник (ІП) прояву схильності потенційних кандидатів до наукової діяльності в ході їх відбору до вступу в ад'юнктуру військових вишів оцінюється за формулою

$$IP = (M \cdot W_1 + K \cdot W_2 + D \cdot W_3) : 3 (\%). \quad (2)$$

Таблиця 1

Бланк розрахунку ступеня прояву схильності до наукової діяльності

(військове звання, прізвище, ім'я та по батькові кандидата до вступу до ад'юнктури)

Показники та їх вагові коефіцієнти			Критерії та їх вагові коефіцієнти		
Назва	Значення	(W_n)	Назва	Значення	(W_k)
Інтерес до дослідницької роботи з обраного напрямку	$M_{1.1}$ ____	$W_{1.1}$ (0,4)	Мотиваційний	(М) ____	W_1 (0,35)
Внутрішня мотивація до наукової діяльності	$M_{1.2}$ ____	$W_{1.2}$ (0,6)			
Рівень аналітичного мислення	$K_{2.1}$ ____	$W_{2.1}$ (0,3)	Когнітивний	(К) ____	W_2 (0,4)
Здатність до узагальнення та систематизації	$K_{2.2}$ ____	$W_{2.2}$ (0,2)			
Знання методології наукових досліджень	$K_{2.3}$ ____	$W_{2.3}$ (0,3)			
Володіння науковою термінологією	$K_{2.4}$ ____	$W_{2.4}$ (0,2)			

Закінчення табл. 1

Досвід підготовки наукових робіт	Д _{3.1} 	W _{3.1} (0,3)	Діяльнісний	(Д) 	W3 (0,25)
Навички роботи з джерелами інформації	Д _{3.2} 	W _{3.2} (0,2)			
Здатність формулювати проблему, мету, завдання	Д _{3.3} 	W _{3.3} (0,3)			
Досвід наукової або викладацької діяльності	Д _{3.4} 	W _{3.4} (0,2)			
Інтегральний показник прояву схильності (ІП)		ІП = (М W1 + К W2+ Д W3):3 =			

*Wп – вагові коефіцієнти прояву показників схильності до наукової діяльності

**Wк – вагові коефіцієнти прояву критеріїв схильності до наукової діяльності

Висновок:

(рекомендувати або не рекомендувати до вступу)

Начальник

(назва структурного підрозділу ВВНЗ, ВВП ЗВО, НУ)

(в/звання)

(підпис)

(ім'я та прізвище)

Примітка. Критерії прояву схильності: М – мотиваційний; К – когнітивний; Д – діяльнісний.

Вагові коефіцієнти (важливість критеріїв) були визначені зазначеною вище експертною групою, отже: W1 = 0,35 (мотиваційний), W2 = 0,4 (когнітивний), W3 = 0,25 (діяльнісний).

Значення ІП лежить у цифровому діапазоні від 0 до 100 % (від 0 до 1,0 – у відносних показниках), який диференційований за рівнями – низький (0–0,4), середній (0,4–0,7), високий (0,7–1,0) – і є підґрунтям для визначення рейтингу кандидата щодо прояву ним схильності до наукової діяльності.

Результати оцінювання схильності потенційного кандидата на навчання до наукової діяльності мають ураховуватися вченою радою ВВНЗ, ВВП ЗВО під час прийняття рішення щодо рекомендування до вступу в ад'юнктуру офіцерів безпосередньо після відмінного закінчення ними навчання на стратегічному (оперативному) рівні військової освіти, а також приймальною комісією ВВНЗ (ВВП ЗВО, НУ) у ході вивчення особових справ кандидатів і прийняття рішення щодо їхнього допуску до вступних випробувань.

Найбільш зацікавленими структурними підрозділами у виявленні та оцінюванні схильності кандидатів на

навчання в ад'юнктурі є кафедри (наукові підрозділи) військового вишу (наукової установи системи Міністерства оборони України), до яких ад'юнкт буде прикріплений після зарахування до ад'юнктури. Саме на зазначені структури доцільно покласти попередній відбір майбутніх кандидатів до вступу в ад'юнктуру ще до початку вступної кампанії з використанням запропонованого інструментарію. Проте, як це видно з табл. 1, його використання для виявлення та оцінювання ступеня прояву схильності до наукової діяльності потенційного кандидата до вступу в ад'юнктуру неможливе без наявності конкретних вихідних даних. Отримання цих даних доцільно здійснювати методом аналізу результатів анкетування кандидатів, виконання ними мінідослідницьких завдань і відповідей на запитання в ході співбесіди або тестування.

Для реалізації цього психометричного підходу до діагностики здібностей потенційного кандидата до вступу в ад'юнктуру доцільно до правил прийому до ад'юнктури, які щорічно розробляються кожним ВВНЗ, ВВП ЗВО, НУ, додати анкету, варіант якої запропоновано нижче.

АНКЕТА ПОТЕНЦІЙНОГО КАНДИДАТА

до вступу в ад'юнктуру _____
(назва ВВНЗ, ВВП ЗВО, НУ)

(військове звання, прізвище, ім'я та по батькові)

Дайте відповіді на запитання у розгорнутій формі (2–5 речень).

Мотиваційний блок

1. Які основні наукові інтереси Ви маєте на даний момент?

2. До якої галузі науки (знань) належать Ваші наукові інтереси, який напрям дослідження Ви обрали та чому?

3. Чи пов'язана предметна область Вашої службової діяльності з обраним Вами напрямом дослідження?

4. Які Ваші професійні цілі після завершення ад'юнктури, чи зорієнтовані Ви на наукову (науково-педагогічну) кар'єру?

Когнітивний блок

5. Яку наукову проблему, на Вашу думку, доцільно дослідити в межах обраної тематики?

6. Які методи дослідження Вам відомі та які з них Ви вважаєте доцільними у своїй майбутній роботі?

7. Які труднощі Ви прогнозуєте у процесі підготовки дисертації?

8. Які Ваші сильні сторони як майбутнього науковця?

Діяльнісний блок

9. Чи маєте Ви досвід наукової або викладацької діяльності?

10. Чи маєте Ви досвід участі в наукових дослідженнях (наукові статті, виступи на конференціях, виконання НДР, оперативних наукових завдань, участь у роботі групи досліджень на навчаннях)?

11. Які наукові джерела Ви використовували під час підготовки своїх попередніх робіт?

Впишіть відповіді у відповідні графи таблиць.

Місце, дата народження, адреса проживання, контакти

Місце народження	Дата народження	Адреса проживання	Телефон	E-mail
____	____	____	____	____

Відомості про займані посади за період служби офіцером у ЗС України

№ з/п	Посада	Період перебування на посаді
1	____	____
2	____	____
3	____	____
4	____	____
5	____	____
6	____	____
7	____	____

Навчання у закладах вищої освіти (ЗВО)

Вид закладу вищої освіти	Назва закладу вищої освіти	Форма навчання: очна / заочна	Рік закінчення	Спеціальність	Наявність відзнаки після закінчення ЗВО
1. Цивільний заклад вищої освіти	____	____	____	____	____
2. Заклад вищої військової освіти тактичного рівня	____	____	____	____	____
3. Заклад вищої військової освіти оперативного рівня	____	____	____	____	____
4. Заклад вищої військової освіти стратегічного рівня	____	____	____	____	____
5. Інше (вписати)	____	____	____	____	____

У якому структурному підрозділі Ви маєте намір проводити дисертаційне дослідження в ад'юнктурі?

Назва кафедри, іншого структурного підрозділу, де Ви маєте намір проводити дисертаційне дослідження

До якого виду діяльності Ви схильні більшою мірою? (підкресліть потрібну відповідь):

- а) науково-педагогічної;
 б) науково-дослідної;
 в) ще не визначився(лася);
 г) інше (Вписати _____).

Чи є представники ВВНЗ (ВНП ЗВО, НУ) (структурного підрозділу), які можуть рекомендувати Вас до прийому в ад'юнктуру? (вказати посаду, в/звання, ПІБ)

_____

Ваші наукові праці за обраною спеціальністю (напрямом дослідження)

Види наукових праць, публікацій	Назви наукових праць, у яких Ви представлені як автор (співавтор)	Відомості про видання
Публікації у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України		
Публікації у виданні, яке входить до міжнародних наукометричних баз Scopus або Web of Science		
Участь у науковій всеукраїнській конференції (за умови публікації тез доповіді)		
Участь у науковій міжнародній конференції (за умови публікації тез доповіді)		
Посібники		
Підручники		
Патенти		
Свідоцтво на реєстрацію авторського права на твір		
Свідоцтво на реєстрацію раціоналізаторської пропозиції		
Інше (вписати _____)		

Рівень володіння Вами іноземними мовами

Іноземна мова	Рівень володіння мовою								
	A1	A2	B1	B2	C1	C2	CMP-1	CMP-2	Інший
Англійська									
Інша (_____)									

Анкета розміщується у правилах прийому до ад'юнктури на сайті ВВНЗ (ВНП ЗВО, НУ), заповнюється потенційним кандидатом на вступ і надсилається на електронну адресу науково-організаційного підрозділу вишу (НУ). Далі заповнена анкета передається до відповідного структурного підрозділу для виявлення та оцінювання схильності особи до наукової діяльності.

За необхідності структурний підрозділ, використовуючи платформу Moodle, може запропонувати потенційному

кандидату виконати мінідослідницьке завдання та (або) пройти відповідний тест для оцінювання рівня його методологічної підготовки, що дає змогу визначити не лише рівень знань, а й сформованість наукового мислення.

Можливий варіант мінідослідницького завдання наведено нижче.

Варіант фрагмента тесту, який може бути запропонований кандидату, наведено нижче.

Мінідослідницьке завдання для оцінювання готовності до наукової діяльності

На основі обраної Вами тематики дослідження:
- сформулюйте актуальну наукову проблему (3–5 речень);   - визначте об'єкт і предмет дослідження;   - сформулюйте мету дослідження;   - запропонуйте 1–2 наукові гіпотези;   - визначте можливі методи дослідження;   - наведіть приклади 3–5 наукових джерел, які можуть бути використані в дослідженні.
Вимоги до виконання:
- обсяг: 1 сторінка (≈ 300–400 слів);   - стиль: науковий;   - самостійність виконання є обов'язковою.

Фрагмент можливого варіанта тесту для оцінювання обізнаності з методологією наукових досліджень

Інструкція: дайте коротку (2–5 речень) відповідь на кожне запитання.	
1	Сформулюйте мету наукового дослідження та поясніть, як вона співвідноситься із науковим завданням.
2	Що таке об'єкт і предмет дослідження? Наведіть приклад для військової (або іншої) тематики.
3	Поясніть сутність наукової гіпотези та вимоги до її формулювання.
...	.....

Для виявлення реального рівня мислення, а не ступеня завченості матеріалу, до тесту доцільно включити 2–3 провокаційні запитання, спрямовані на виявлення здатності до критичного аналізу та рефлексії. Це дасть змогу визначити не лише рівень знань, а й сформованість наукового мислення кандидата.

Приклади таких запитань:

- Чи може дослідження бути якісним, якщо гіпотеза не підтвердилась? Поясніть.
- Чи можна вважати анкетування науковим методом? За яких умов?
- Що важливіше: актуальність теми чи її новизна? Обґрунтуйте.

Оцінюючи відповіді, необхідно звернути увагу на їх змістовність (правильність і повноту відповіді, наявність ключових понять), логічність (структурованість, урахування причинно-наслідкових зв'язків), науковість (коректне використання термінології, розуміння методології, а не побутові пояснення).

Заповнений і підписаний керівником структурного підрозділу бланк розрахунку ступеня прояву схильності до наукової діяльності потенційного кандидата на навчання в ад'юнктурі передається до науково-організаційного підрозділу вишу (НУ) для подальшого врахування в ході вступної кампанії.

Дискусія і висновки

Проведене дослідження розв'язує актуальне науково-прикладне завдання щодо вдосконалення системи відбору кандидатів до вступу в ад'юнктуру, використовуючи чинні в євроатлантичному освітньому середовищі підходи (HiPeople, 2024; Schwencke, 2025; North Atlantic Treaty Organization, 2015; Denker et al., 2023; Merritt, 2021; Aivy, 2024; Muller, 2024; Hadar, 2023; Stegt, 2025) та адаптуючи їх до вітчизняної педагогічної практики шляхом розроблення комплексної методики оцінювання схильності офіцерів до наукової діяльності. Доведено, що традиційний підхід до відбору в ад'юнктуру має бути замінений на психометричну діагностику, яка базується на оцінюванні тривимірної моделі схильності кандидата. Запропонована система критеріїв (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний) дає змогу оцифрувати й інтегрувати в єдиний показник як практичний досвід офіцера, так і його інтелектуальний потенціал і психологічну готовність до наукової діяльності. Практична цінність розробленого інструментарію (анкетування, мінідослідницьке завдання, формула розрахунку інтегрального показника) полягає у мінімізації суб'єктивного фактора при прийнятті рішення щодо відбору кандидатів на навчання в ад'юнктуру та їх допуску до вступних випробувань. Упровадження цієї методики сприятиме:

- підвищенню прогностичної валідності відбору;
- зниженню відсотка відрахувань;
- формуванню сучасного наукового (науково-педагогічного) потенціалу військових вишів і наукових установ у системі Міністерства оборони України.

Поза межами цього дослідження залишилася комунікативно-наукова компонента схильності особистості до наукової діяльності, яку доцільно розглянути окремо для подальшого вдосконалення запропонованої комплексної теоретико-технологічної моделі та вироблення пропозицій із внесення відповідних змін у чинні нормативно-правові акти стосовно відбору кандидатів до вступу в ад'юнктуру ВВНЗ (ВНП ЗВО, НУ).

Внесок авторів: Андрій Зельницький – написання оригінальної початкової версії (чернетки) статті; Олег Заболотний – концептуалізація, формулювання проблеми та мети, редагування та внесення змін і доповнень до статті.

Джерела фінансування. Стаття підготовлена в межах науково-дослідної роботи "Удосконалення організаційно-методичних засад визначення потреб у підготовці та особливостей відбору наукових кадрів у системі військової освіти" (держ. реєстр. № 0126U000037д) за рахунок утримання.

Список використаних джерел

- Бусел, В. Т. (2005). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. ВТФ "Перун". <https://archive.org/details/velykyislovnnyk/page/1420mode/2up>
- Зельницький, А., Заболотний, О., Васильєв, О., & Шабатина, Н. (2022). *Теоретико-методологічні засади управління змінами в системі військової освіти*. НУОУ ім. Івана Черняховського.
- Кабінет Міністрів України. (2016). *Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)*. Постанова від 23.03.2016 № 261. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-p>
- Міністерство оборони України. (2024а). *Положення про особливості організації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, закладах фахової передвищої військової освіти*. Наказ від 15.02.2024 № 120. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0453-24#Text>
- Міністерство оборони України. (2024б). *Про затвердження особливостей підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та наукового ступеня доктора наук у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, наукових установах системи Міністерства оборони України*. Наказ від 09.12.2022 № 424. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0195-23#Text>
- Міністерство оборони України. (2024с). *Про затвердження розподілу основних завдань з подальшого розвитку військової освіти між Міністерством оборони України та органами військового управління Збройних Сил України*. Наказ від 24.06.2024 № 414. <https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/nakaz-ministerstva-oboroni-ukraini-vid-24-06-2024-n-414-pro-zatverdzhennia-rozpodilu-osnovnikh-zavdan-z-podalshogo-rozvitku-viiskovoi-osviti-mizh-ministerstvom-oboroni-ukraini-ta-organami-viiskovogo>
- Міністерство оборони України. (2023). *Стратегія менеджменту системи військової освіти*. <https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/strategiia-menedzhmentu-sistemi-viiskovoi-osviti>
- Верховна Рада України. (2014). *Про вищу освіту*. Закон від 01.07.2014 № 1556-VII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
- Aivy. (2024). *Scientific Aptitude Diagnostics in Personnel Selection*. <https://www.aivy.app/en/lexicon/scientific-aptitude-diagnostics>
- Denker, M. et al. (2023). How can applicants' reactions to scholastic aptitude tests be improved? *Frontiers in Education*. <https://doi.org/10.3389/educ.2022.931841>
- Hadar, B., Katzir, M., Pumpian, S., Karelitz, T. & Liberman, N. (2023). Psychological proximity improves reasoning in academic aptitude tests. *npj Science of Learning*. <https://doi.org/10.1038/s41539-023-00158-x>
- HiPeople. (2024). *Academic Researcher Assessment Test*. <https://www.hipeople.io/assessment-library/academic-researcher-test>
- Merritt, R. D. (2021). *Aptitude Testing. EBSCO Research Starters*. <https://www.ebsco.com/research-starters/social-sciences-and-humanities/apptitude-testing>
- Muller, F. (2024). *Diagnostics in Higher Education Admissions: Selection Tools, Key Competencies, and Aptitude Test Criteria*. <https://itb-academic-tests.org/en/2024/11/08/diagnostics-in-higher-education-admissions>
- North Atlantic Treaty Organization. (2015). *Bi-SC Education and Individual training directive (E&ITD) 075-007*. https://www.coemed.org/files/Branches/DH/Files_01/Bi-SC_75-7_NEW.pdf
- Schwencke, B. (2025). *Ability Tests for Recruitment and Selection: A Definitive Guide*. <https://www.testpartnership.com/blog/ability-tests-recruitment.html>
- Stegt, S. (2025). *Models for the Use of Study Aptitude Tests*. <https://itb-academic-tests.org/en/2025/08/05/what-models-are-available-for-the-use-of-study-aptitude-tests>
- References**
- Aivy. (2024). *Scientific Aptitude Diagnostics in Personnel Selection*. <https://www.aivy.app/en/lexicon/scientific-aptitude-diagnostics>
- Busel, V. T. (2005). *The Great Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language*. VTF "Perun" [in Ukrainian]. <https://archive.org/details/velykyislovnnyk/page/1420mode/2up>
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2016). *On approval of the Procedure for training candidates for the degree of Doctor of Philosophy and Doctor of Science in higher educational institutions (scientific institutions)*. Resolution of 03/23/2016 No. 261 [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-p>
- Denker, M. et al. (2023). How can applicants' reactions to scholastic aptitude tests be improved? *Frontiers in Education*. <https://doi.org/10.3389/educ.2022.931841>
- Hadar, B., Katzir, M., Pumpian, S., Karelitz, T. & Liberman, N. (2023). Psychological proximity improves reasoning in academic aptitude tests. *npj Science of Learning*. <https://doi.org/10.1038/s41539-023-00158-x>
- HiPeople. (2024). *Academic Researcher Assessment Test*. <https://www.hipeople.io/assessment-library/academic-researcher-test>

Merritt, R. D. (2021). Aptitude Testing. *EBSCO Research Starters*. <https://www.ebsco.com/research-starters/social-sciences-and-humanities/aptitude-testing>

Ministry of Defense of Ukraine. (2023). *Military Education System Management Strategy* [in Ukrainian]. <https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/strategiia-menedzhmentu-sistemi-viiskovoi-osviti>

Ministry of Defense of Ukraine. (2024a). *Regulations on the peculiarities of the organization of the educational process in higher military educational institutions of the Ministry of Defense of Ukraine, military educational units of higher education institutions, institutions of professional pre-higher military education*. Order of 02/15/2024 No. 120 [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0453-24#Text>

Ministry of Defense of Ukraine. (2024b). *On approval of the peculiarities of training candidates for the degree of Doctor of Philosophy and the scientific degree of Doctor of Sciences in higher military educational institutions, military educational units of higher education institutions, scientific institutions of the Ministry of Defense of Ukraine*. Order of 09.12.2022 No. 424 [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0195-23#Text>

Ministry of Defense of Ukraine. (2024c). *On approval of the distribution of the main tasks for the further development of military education between the Ministry of Defense of Ukraine and the military management bodies of the Armed Forces of Ukraine*. Order of 24.06.2024 No. 414 [in Ukrainian]. [https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/hakaz-ministerstva-oboroni-ukraini-vid-24-06-2024-n-414-pro-zatverdzhennia-rozpodilu-](https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/hakaz-ministerstva-oboroni-ukraini-vid-24-06-2024-n-414-pro-zatverdzhennia-rozpodilu-osnovnikh-zavdan-z-podalshogo-rozvitku-viiskovoi-osviti-mizh-ministerstvom-oboroni-ukraini-ta-organami-viiskovogo)

osnovnikh-zavdan-z-podalshogo-rozvitku-viiskovoi-osviti-mizh-ministerstvom-oboroni-ukraini-ta-organami-viiskovogo

Muller, F. (2024). *Diagnostics in Higher Education Admissions: Selection Tools, Key Competencies, and Aptitude Test Criteria*. <https://itb-academic-tests.org/en/2024/11/08/diagnostics-in-higher-education-admissions>

North Atlantic Treaty Organization. (2015). *Bi-SC Education and Individual training directive (E&ITD) 075-007*. https://www.coemed.org/files/Branches/DH/Files_01/Bi-SC_75-7_NEW.pdf

Schwencke, B. (2025). *Ability Tests for Recruitment and Selection: A Definitive Guide*. <https://www.testpartnership.com/blog/ability-tests-recruitment.html>

Stegt, S. (2025). *Models for the Use of Study Aptitude Tests*. <https://itb-academic-tests.org/en/2025/08/05/what-models-are-available-for-the-use-of-study-aptitude-tests>

Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). *On Higher Education*. Law of 01.07.2014 No. 1556-VII [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

Zelnytskyi, A., Zabolotnyi, O., Vasyliov, O., Shabatina, N. (2022). *Theoretical and methodological principles of change management in the military education system*. Ivan Chernyakhovsky National University of Defense of Ukraine [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 24.04.26

Прорецензовано / Revised: 09.05.26

Схвалено до друку / Accepted: 21.05.26

Опубліковано / Published: 30.06.26

Oleh ZABOLOTNYI, PhD (Military), Assoc. Prof.

ORCID ID: 0000-0002-5950-5068

e-mail: von4@ukr.net

National Defence University of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Andrii ZELNYTSKYI, PhD (Ped.), Prof.

ORCID ID: 0000-0002-3910-7329

e-mail: von4@ukr.net

National Defence University of Ukraine, Kyiv, Ukraine

IDENTIFICATION AND ASSESSMENT OF CANDIDATES' APTITUDE FOR SCIENTIFIC ACTIVITY DURING THE SELECTION PROCESS FOR ADJUNCTIVE PROGRAMMES

Background. The effectiveness of the functioning of Higher Military Educational Institutions (HMEIs), Military Educational Units of Higher Education Institutions, and Research Institutions within the system of the Ministry of Defence of Ukraine largely depends on the quality of training of scientific and scientific-pedagogical personnel, which is carried out primarily through adjuncture programmes at military higher educational institutions and research institutions. A key factor in this context is the selection of candidates for adjuncture studies. However, an analysis of the functioning of adjuncture programmes reveals a persistent negative trend, namely the discrepancy between the number of successful graduates and enrolment targets. A significant percentage of student dismissals during the course of study indicates the imperfection of the traditional administrative and qualification-based selection model, which does not take into account an officer's individual aptitude for specific scientific and research activities. In the study conducted by the authors, a comprehensive theoretical and technological model for identifying and assessing officers' aptitude for scientific activity during their selection for adjuncture programmes was developed and scientifically substantiated.

Methods. To accomplish this task, a set of scientific methods was employed: systemic analysis and generalization of the regulatory and legal framework as well as foreign experience in order to identify gaps in the domestic selection system; induction and deduction for the formation of the conceptual framework; and mathematical modelling for calculating the integral indicator with the determination of weighting coefficients for its components.

Results. It was proven that aptitude for scientific activity is a complex integral characteristic of an officer's personality. For the first time in military pedagogy, a three-dimensional criteria-based assessment matrix adapted to the specifics of military education was proposed. It includes: a motivational criterion, a cognitive criterion, and an activity-based criterion. Practical assessment tools were developed (an evaluation form, a structured questionnaire, and a mini research task format), enabling the quantitative measurement of qualitative indicators of a candidate's potential. A mathematical formula for calculating the integral indicator of aptitude manifestation using weighting coefficients was proposed, ensuring clear ranking of candidates into low, medium, and high potential levels.

Conclusions. The implementation of the proposed psychometric approach into pedagogical practice minimizes subjectivity in the selection of officers and their admission to entrance examinations and will significantly reduce economic and reputational losses caused by the dismissal of unmotivated adjuncts.

Keywords: adjuncture, candidate selection, military education, comprehensive psychometric approach, assessment criteria and indicators, aptitude for scientific activity.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.